

Alegorijski smisao Knjige postanka

Cvitković, Marija Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:746308>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij Hrvatskoga jezika, književnosti i Filozofije

Marija Magdalena Cvitković

Alegorijski smisao Knjige postanka

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ružica Pšihistal
Osijek, 2012.

SADRŽAJ

1. SAŽETAK.....	2
2. UVOD.....	3
3. OPĆI UVID U PETOKNJIŽJE.....	5
3.1 Opseg Petoknjižja.....	5
3.2 Problemi Petoknjižja.....	6
3.3. Stvaranje i Zakon.....	7
3.4 Korijeni predaje.....	8
4. Otajstvo stvaranja.....	9
5. Podrijetlo biblijskog nauka o stvaranju.....	19
6. Knjiga postanka i znanost.....	21
7. Modeli tumačenja šestodnevlja.....	23
8. Književna vrsta šestodnevlja.....	25
8.1 Shema stvaranja.....	25
8.2 Ritam stvaranja.....	25
8.3 Antropomorfizam i antropopatizam.....	26
9. Moguća tumačenja sedam dana stvaranja.....	27
10. ZAKLJUČAK.....	34
11. POPIS LITERATURE.....	36

1. SAŽETAK

Knjiga Postanka prva je knjiga Biblije, najčitanije i najprevođenije knjige naše civilizacije. Oduvijek je plijenila pozornost svojim izvještajem o stvaranju svijeta i čovjeka. Brojni su bibličari pokušali odgonetnuti prva dva poglavlja Knjige postanka jer se u njima nalazi opis stvaranja svijeta od strane Boga, u roku od sedam dana. Ovaj rad donosi kratak uvid u Petoknjižje, prvih pet knjiga Biblije među kojima je i Knjiga postanka; govorit će se o problemima koji se vežu uz autorstvo Petoknjižja.

U radu se tumači stvaranje svakoga dana posebno i objašnjava nedoumice koliko je to moguće. Dotaknut će se i tema odnosa znanosti i Knjige postanka koja je vrlo aktualna i u današnje vrijeme. Najzanimljiviji dio rada svakako je pregled tumačenja Božjeg djela stvaranja Garyja Greenberga, američkog bibličara, koji je svojim viđenjem sedmodnevnog stvaranja podigao prašinu u biblijskim krugovima. Rad donosi pogled na izvještaj o stvaranju Adalberta Rebića te Celestina Tomića, jednih od vodećih hrvatskih poznavatelja Biblije. Cilj ovoga rada bio je prikazati moguće modele tumačenja sedmodnevnog stvaranja svijeta kojim započinje Biblija.

KLJUČNE RIJEČI: Biblija, Petoknjižje, Mojsije, Knjiga postanka, stvaranje svijeta, tumačenje Knjige postanka.

2. UVOD

Danas živimo u vremenu koje je obilježeno velikim dostignućima na području znanosti i tehnologije. Čovjek današnjice se iznenađuje raznim otkrićima koja su mu bila *pred nosom*, ali ih je ipak netko trebao otkriti i objasniti. Više nego ikada u povijesti svojeg postojanja, čovjek vjeruje da drži svijet u svojim rukama te da će uz pomoć znanosti i tehnologije uspjeti dokučiti velike tajne svemira. Nije mu više potrebna ona neka Sila odozgor, on vjeruje u tehnologiju i znanost. Oslobodio se onog božanskog i tajanstvenog, a bitne mu postaju samo svjetske i ljudske vrijednosti. Vjeruje samo u ono što može dotaknuti, objasniti, shvatiti. Čovjek, želeći biti sam svoj gospodar, ne trpi Biće koje je iznad njega. Biće koje bi vrlo lako moglo poremetiti sve njegove planove, nacрте i viđenja. Čovjek danas ne treba Boga ni Njegovu poruku jer živi u društvu koje je obilježeno sekularizacijom. Postavljeni su novi standardi u društvenom, političkom, kulturnom, gospodarskom životu. Imajući sve ovo na umu, postavlja se pitanje kakvu važnost za tog modernog i budućnosti okrenutog čovjeka imaju biblijski spisi i njihova poruka? Kakvu će vrijednost on vidjeti u spisima izraelskih mudraca koji su mislili o smislu i postanku svijeta? Biblijska slika stvaranja svijeta i čovjeka postala je netočna, neznanstvena, smiješna. Kakvu bi poruku danas mogle imati početne stranice Biblije kada živimo u vremenu gdje znanstvenici i stručnjaci tvrde da se život na Zemlji postupno razvijao? Na jednoj su strani jasne tvrdnje znanstvenika, na drugoj su strani pučki, neznanstveni, pjesnički napisani retci o postanku svijeta. No uza sve teorije o postanku svijeta koje su danas dostupne, čovjek se nikada nije prestao pitati kako je sve što danas imamo nastalo. Postanak svijeta i postanak čovječanstva te smisao našega postojanja i dalje su bitna pitanja koja si čovjek postavlja. Dok u moru raznih teorija koja se nude, čovjek može zalutati, biblijski retci o stvaranju puni su dokaza Božje ljubavi prema čovjeku, puni su optimizma i svjetla, otkrivaju istinsku vrijednost svakoga čovjeka kao slike Božje. Ti nam retci otkrivaju Boga koji u ljubavi stvara svijet i čovjeka na savršen način. Nije tu samo riječ o dalekoj prošlosti koja više nema utjecaja na čovjeka, naime, tu je zapisana naša sadašnjost i naša budućnost. Govoriti o budućnosti čovjeka, o njegovom spasenju ne ide bez govora o njegovom početku. A taj početak stvorio je Bog. Tim stranicama treba postupiti s posebnom pažnjom i otvorenosću duha. Svaki trud oko shvaćanja biblijskih redaka neće biti uzaludan jer nam oni imaju puno za pružiti. Pružit će utjehu, spas, svjetlo, optimizam, ljubav. Ovaj će rad imati za zadatak uhvatiti nekoliko snopova svjetlosti koji isijavaju iz samih početaka Biblije. Možda će poneki snop biti jak da prožme čitav rad nekom posebnom svjetlošću da nadahne sve one koji ga budu čitali iskreno i otvorenog duha.

3. OPĆI UVID U PETOKNJIŽJE

Prvih pet knjiga Biblije sačinjavaju cjelinu koju Židovi nazivaju *Tora*, Zakon. U grčkom je jeziku *Tora* dobila ime *he pentateuchos* (biblos)- knjiga od 5 svezaka, Petoknjižje. Knjige koje sadržavaju Petoknjižje su: *Postanak* (počinje od postanka svijeta), *Izlazak* (obrađuje izlazak iz Egipta), *Levitski zakonik* (sadrži zakon za svećenike *Levijeva* plemena), *Knjiga Brojeva* (dobila naziv po popisu pučanstva u poglavljima 1-4) i *Ponovljeni zakon* (Deuteronomij- tako nazvan zbog grčkog prijevoda). (Harrington: 1977; 117) Grčki naziv *pentateuchos* prvi je upotrijevio Ptolomej 160. godine pr. Kr. Ovim su grčkim nazivom nazivali prvih pet knjiga Biblije Židovi koji su živjeli izvan Palestine, u dijaspori, koji su se služili grčkim jezikom. (Rebić: 1996; 11)

Tih pet knjiga Židovi su oduvijek cijenili i poštovali budući da su sadržavale Božju objavu, čuvane su na počasnim mjestima u sinagogama, rado su ih čitali te razmišljali o njima. Na posebne blagdane, Židovima je bilo dopušteno gledati knjige Petoknjižja te bi bili izrazito ponosni i sretni. Glavne teme Petoknjižja su: povijest postanka neba, zemlje i čovjeka, povijest izraelskih patrijarha Abrahama, Izaka i Jakova, oslobođenje izraelskog naroda iz egipatskog ropstva, Božji savez s Izraelcima, objava na Sinaju te put kroz pustinju do obećane zemlje. U Petoknjižju su sadržani počeci Božje objave ljudima kao i početak Božje spasenjske misije koja je okončana u Isusu Kristu. Veliko poštovanje prema Petoknjižju od Židova su naslijedili i kršćani.

3.1 Opseg Petoknjižja

Neki biblijski tumači smatraju da u prve biblijske knjige treba uključiti i *Jošuinu knjigu* u kojoj se opisuje ulazak Izraelaca u obećanu zemlju Kanaan. Tada bi se opseg prvih biblijskih knjiga proširio i zvao bi se *Šestoknjižje*.

Osnovna tema *Šestoknjižja* bila bi ova: Bog koji je stvorio svijet i čovječanstvo izabrao je Oce i obećao im dati zemlju Kanaan. Kad je Izrael postao u Egiptu mnogobrojan i kad ga je faraon počeo progoniti i namicati mu teške poslove, Bog ga oslobađa ropstva i „svemoćnom rukom i čudesnim znakovima“ vodi kroz pustinju u slobodu, obećanu zemlju. (Rebić: 1996; 14)

Drugi pak biblijski tumači sužavaju sadržaj *Petoknjižja* pa je za njih knjiga *Ponovljenog zakona* sažetak svega već rečenog u ranijim knjigama. Ako bi se, dakle, knjiga *Ponovljenog zakona* izuzela, cjelina bi se nazvala *Tetrateuh* ili *Četveroknjižje*. Neki tumači dodaju još *Samuelove knjige* i *knjige Brojeva*. Takva bi se cjelina nazivala *Oktoteuh*.

3.2 Problemi Petoknjižja

U 19. je stoljeću Petoknjižje uslijed pretjerane povijesno-literarne kritike i uslijed filozofskih hegelijanskih pretpostavki bilo potcijenjivano i smatrano plodom razvitka izraelske religije. U krugovima katoličkih teologa i učenjaka Petoknjižjem se jedva tko usudio baviti. (Rebić; 1996:13)

Kako židovska, tako i kršćanska tradicija oduvijek su smatrale kako je Petoknjižju autor bio Mojsije.

Izraelac vjeruje da je Zakon od Boga Mojsiju predan, da je božanskog porijekla, da je izraz Božje volje i da participira na božanskoj svetosti. (Tomić; 1986: 51)

I u doba Isusa i apostola općenito se smatralo da je Tora od Mojsija te su Isus i apostoli Tori pripisivali obvezatnost koja joj pripada kao Mojsijevu djelu. Suvremena literarna analiza Petoknjižja dokazala je da je ovo djelo u svom konačnom obliku u kojem je do nas dospjelo nastalo mnogo stoljeća nakon Mojsija. (Harrington; 1977: 133)

Dokaz za to nalazi se u knjizi *Ponovljenog zakona* u 26. poglavlju:

I dovede nas na ovo mjesto i dade nam ovu zemlju, zemlju kojom teče med i mlijeko.
(Pnz 26, 9)

Napisana rečenica upućuje da je njen autor već morao živjeti u obećanoj zemlji, a poznato je da Mojsije nije nikada kročio u nju nego je ranije umro. Dokaz se nalazi i u *Knjizi postanka* u 40. poglavlju gdje zemlju Kanaan nazivlju „*zemlja Hebreja*“. Vidljivo je da biblijski pisac pretpostavlja da su Izraelci već ušli u Kanaan i naselili se tu. Mojsije to nije mogao napisati jer su u njegovo vrijeme Izraelci još uvijek bili u iščekivanju dolaska u obećanu zemlju. Postoje i neke geografske primjedbe koje se nalaze u Petoknjižju, a dokaz su da Mojsije nije autor; naziv za Transjordaniju „*s onu stranu Jordana*“ dokazuje da se pisac ovih redaka već nalazi u obećanoj zemlji Kanaanu.

Te činjenice nam dokazuju da je Petoknjižje nastalo mnogo kasnije nego je Mojsije živio i da ga je doista netko drugi morao napisati, a ne Mojsije. Mojsije može biti pisac Petoknjižja, eventualno, samo u najširem smislu riječi, kao posrednik Božje objave, osnivač židovske starozavjetne religije i začetnik biblijske tradicije. (Rebić; 1996: 18)

Ostaje pitanje tko je i kada napisao Petoknjižje ako nije Mojsije. Nemoguće je da je jedan pisac u kratkom vremenskom periodu napisao tako jedinstveno i logički povezano djelo. Uistinu ovdje nemamo kroniku ili reportažu o stvaranju svijeta, o raj u zemaljskom i prvom padu, o Kajinu i Abelu, o potopu itd. Tu nije riječ ni o povijesti u modernom smislu. Ipak, to nije dramatisirana ideja, već povijesna zbilja, događa, stvarnost iznesena na semitski način,

zaodjevena u simboličko ruho književnih vrsta, koje su nam neobične jer ih drugdje ne susrećemo. (Tomić; 1977: 35)

3.3 Stvaranje i Zakon

U *Mojsijevu zakonu* stvaranje svijeta i čovjeka prikazano je u Knjizi postanka u 1. i 2. poglavlju. Postoje dva vrlo različita izvještaja o stvaranju, jedan je stariji i potječe iz X.stoljeća pr. Kr. (naziva se jahvistički), a drugi je mlađi, iz VI. stoljeća (naziva se svećenički).

1. *Jahvistički izvještaj* (Post 2, 4b-25) opisuje stvaranje svijeta i dvoje prvih ljudi načinjenih na Božju sliku. Bog zasađuje vrt, stvara muškarca pa iz njegova rebra stvara ženu, muškarčevu pomoćnicu. Blagoslivlje ih i daje im vrt da uživaju. Sve što postoji, plod je Božjeg stvaranja, savršenog stvaranja.

Bog, poput nekog zanatlije, radi na ljudski način (antropomorfni način prikazivanja Boga). Ali djelo mu je otrpve savršeno: čovjek je stvoren da živi sretno, sa životinjama koje mu služe i sa životnom družicom koja je njegov drugi „ja“. (Rebić; 1996: 83)

2. *Svećenički izvještaj* (Post 1, 1-2,4a) s teološkoga je gledišta ovaj biblijski izvještaj o Božjem stvaranju najpotpuniji i najiscrpniji. Prepoznatljiv je spoj kozmičkog svijeta s Božjim planom spasenja ljudi. Izvještaj je doživljavao izmjene i dopune kroz povijest, a teolozi ga označavaju kao zapis temeljen na razmišljanjima svećeničkog pisca. Te se dvije priče razlikuju u mnogo pojedinosti. Svaka daje različit redoslijed stvaranja i različita objašnjenja kako je teklo. Osim toga, u tim se dvjema verzijama iznose različite predodžbe o božanstvu. Svećenička predaja opisuje svemogućega bestjelesnog duha koji riječju, treptajem ili pucketanjem prstiju može prizvati prirodne sile svijeta. Božanstvo u Jahvističkoj predaji ima tjelesno obličje. (Greenberg; 2005: 47)

Teolozi koji se bave dosljednošću Biblije često zanemaruju dva različita izvještaja: stariji prikazuje svijet, a mlađi iznosi ljudsku dimenziju. S druge strane postoje znanstvenici koji priznaju različito ishodište dviju priča te da su redaktori Biblije nastojali dva različita izvještaja povezati u jedinstven prikaz.

3.4 Korijeni predaje

Korijeni *Jahvističke predaje* sežu do egipatskoga grada Heliopolisa koji je u Bibliji poznat kao On. Heliopolis je bio jedan od najstarijih vjerskih središta Egipta pa se u Bibliji

spominje bliska veza toga grada i Izraela. Nedugo prije izlaska Izraelaca iz egipatskog ropstva, Heliopolis je bio središte monoteističkog vjerskog kulta koji je bio konkurencija brojnim egipatskim božanstvima te je često dolazilo do problema između suprotstavljenih strana.

Svećenička predaja preuzela je filozofiju stvaranja povezanu s egipatskim gradom Tebom koja je u vrijeme izraelskog ropstva bila politička i vjerska prijestolnica Egipta. Mjesno božanstvo u Tebi bio je bog Amen koji je imao nekoliko oblika u kojima se pojavljivao. Iz tih zbirki egipatskih mitova i predaja, za koje je Izrael ne samo čuo u Egiptu već koji su bili općenito prihvaćeni, utjecajni i poznati diljem Kanaana nakon što se Izrael ondje smjestio, Izraelci su proizveli novu teologiju. (Greenberg; 2005: 45)

4. OTAJSTVO STVARANJA

“ U početku stvori Bog nebo i zemlju“

*U početku stvori Bog nebo i zemlju. Zemlja bijaše pusta i prazna;
tama se prostirala nad bezdanom, i Duh Božji lebdio je nad vodama.*

(Post 1, 1-2)

Navedena je rečenica kratka i sažeta te njome započinje Božje stvaranje. Jedna je od najbogatijih u Pismu, bremenita mislima, bezdan tajni. (Tomić; 1977: 55)

Riječ *u početku* (*hebr. berešith*) označava trenutak stvaranja koji se poklapa s početkom vremena uopće.

Nerijetko se u teološkim krugovima izraz „u početku“ tumači kao „najprije“ što isključuje postanak vremena. Sam tekst govori da se ne radi o početku stvari i vremena, nego o postanku svemira i vremena. Tim se izrazom označuje da osim Boga nije postojalo apsolutno ništa. U staroistočnjačkim je kozmogonijama uz postanak neba, zemlje i čovjeka opisan i postanak bogova te su tako staroistočnjačke kozmogonije u isti čas i teogonije. Prema njima bogovi nastaju iz nekih praelemenata, spolno se razlikuju, jedni druge rađaju, jedni se protiv drugih bore za prevlast i nadmoć. A ovaj je biblijski opis samo i jedino kozmogonija: opis postanka svijeta prema kojem Bog, apsolutno i vječno Biće, svojom voljom i svemogućnošću sve stvara i suvereno nad svime vlada. (Rebić; 1996: 53)

I babilonski mitovi izvještavaju o „početku“. Njihov bog Marduk određuje početak kozmičkog i ljudskog djelovanja te početak mjerljivog vremena. Bogovi već imaju povijest prije stvaranja koja se odvija u pravremenu. U Bibliji ne postoji pravrijeme u kojem se odigravala božanska prapovijest, nego je Božji čin stvaranja apsolutni početak našega vremena. Na taj način pisac izriče da je Bog svijet stvorio u vremenu te je, kako bi ga stvorio, morao iz svoga nadsvijeta doći u naš svijet i na taj način započeti svoje djelovanje među ljudima.

Bog (*hebr. 'Elohim*)

Post1, 1-2,4a naziva pravog, jedinog i osobnog Boga hebrejskim izrazom 'elohim. (Rebić; 1996: 53)

Izraz 'elohim je po svojoj konstrukciji množina, a 'el označuje moć i autoritet. Neki od biblijskih tumača držali su da je takav oblik rezultat mnogoboštva.

Stvori (*hebr. bara'*)

Glagol *bara'* se u hebrejskom upotrebljava kao izraz Božjeg djelovanja, a označava stvaranje bez muke, bez težine, izvanredno stvaranje.

U Starom Zavjetu, glagol *bara'* pojavljuje se 48 puta i uvijek mu je subjekt Bog. (Rebić; 1996: 54)

Bara' predstavlja Božje djelovanje bez ikakvih posrednika, djelovanje koje ne poznaje prepreke, napore, čekanja.. Rezultat takvog Božjeg djelovanja je sve novo, ono što do tada nije postojalo, stvaranje iz ničega. U *Knjizi postanka* ne postoje elementi koji su prethodili Božjem stvaranju, Bog je apsolutni vladar koji stvara, a prilikom toga mu se nitko i ništa ne suprotstavlja.

Nebo i zemlja (*hebr. šamajim ve ha'arec*)

Riječ zemlja ima u ovom opisu različita značenja: najprije određuje neodređenu pramasu (1,2) pa zemlju kao suho tlo odnosno kontinent koji je odijeljen od mora (1,10) i konačno zemlju koja u sebi obuhvaća i atmosferu. (Rebić; 1996: 54)

I riječ nebo se mora dvojako shvatiti. Jednom se nebo shvaća kao nebeski svod (sve iza osmoga retka), a u 1,1 nebo ima šire značenje: misli se kao prostor gdje prebiva svemoćni Bog sa svim svojim duhovnim bićima.

Pisac izvještava o zemlji koja je bila „*pusta i prazna, tama se prostirala nad bezdanom, i Duh Božji letio je nad vodama.*“ (Post 1, 2)

Vjeran takvoj slici svijeta, pisac je zamišljao kaotično stanje svemira, velike mase koja su sačinjavala tri elementa. Najprije *tama* koja se prostirala nad svom pramasom, potom *ocean* ili veliki ponor koji se može objasniti i kao veliko more, kaotičan prostor i na kraju, *zemlja*. Biblijski se pisac služi slikama- uvjetovanim prostorom i vremenom u kojemu živi- da još jednom izrazi vječnu i nepromjenjivu istinu Objave kako je sve ni iz čega nastalo. (Tomić; 1977: 59)

Pisac nije imao apstraktni izraz kojim bi izrazio ništavilo i nepostojanje pa je, kako bi što bolje dočarao besmisao prije Božjeg stvaranja, koristio izraze bezdan- *tehom*, tama- *hošek*, pusto i prazno- *tohu vabohu*. Iako je zemlja bila „*pusta i prazna*“, nije bila prepuštena nekim silama kao u babilonskim epovima o stvaranju. Nad vodama je lebdio *Duh Božji!* Duh je Božji bio životna snaga i stvaralačka moć koja će odvojiti vode od voda, razlučiti i napučiti dotadašnju pustoš i tamu. Duh (*Ruah*) ima više značenja. Može značiti vjetar, dah,

životno počelo...Duh Jahvin je stvaralačka Božja sila koja daje postojanje onome koje nije postojalo, koje od ništa napravi biće.

Neki tumače „Duh Jahvin“ nekim kaotičnim iskonskim vjetrom bez smjera koji se u vrtlogu kovitla nad istim mjestom kao uzdušni vrtlog i tako stvara bića. Ali sveukupni kontekst govori nam da je ovdje riječ upravo o „Duhu Jahvinu“, o stvaralačkoj Božjoj sili koja poput raskriljenog orla lebdi nad svojim mladima da ih probudi na život. (Tomić; 1977: 60) Riječ koja je prevedena kao *Duh* u izrazu *Duh Božji* javlja se u izvornome hebrejskome kao *ruah* i ne znači *Duh*- označuje *vjetar* ili *silovito izdisanje*. Prevodeći *ruah* kao *Duh*, biblijski su ga tumači pokušali prevesti na način koji je sukladan njihovu teološkom razumijevanju biblijskoga teksta, ali ne vodeći računa o njegovu pravu značenju i izvornome kontekstu. (Greenberg; 2005: 51)

Bog stvara svjetlo (prvi dan)

I reče Bog: „Neka bude svjetlost!“

I bi svjetlost. I vidje Bog da je svjetlost dobra; i rastavi Bog svjetlost od tame. Svjetlost prozva Bog dan, a tamu prozva noć. (Post 1, 3-5)

Prvi element kojeg pisac spominje kao obilježje prasnemira bila je tama. Bog najprije ograničava tamu i stvara svjetlost, a tamino djelovanje svedeno je na postojanje noći. Neki tumači Biblije su isprva mislili da se pod pojmom svjetlosti možda nije mislila sunčeva svjetlost, nego neka nadnaravna, drugačija svjetlost. Postavlja se pitanje, zašto je biblijski pisac naveo stvaranje svjetla prije stvaranja Sunca, koje je ujedno i izvor svjetlosti. Danas je, pak, uvriježeno mišljenje da je pod pojmom svjetlosti mišljeno na Sunce koje jedino zemlji može dati svjetlost.

Dan (*jòm*) znači da u ovom opisu onaj običan Sunčev dan koji traje od jutra do večeri te se tako nije potrebno gubiti u moru raznih tumačenja koja su pobožni propovjednici ili zabrinuti aplogetičari kroz zadnjih sto godina pokušavali davati toj riječi. (Rebić; 1996: 59)

Bog stvara svod (drugi dan)

I reče Bog: „Neka bude svod posred voda da dijeli vode od voda!“I bi tako. Bog načini svod i vode pod svodom odijeli od voda pod svodom. A svod prozva Bog nebo. (Post 1, 6-8)

Stvaranju svoda prethodi pramasa koja je preplavljena olujnim i nemirnim vodama. Kako bi se mogla pojaviti, stvoriti zemlja, bilo je potrebno razdijeliti donje od gornjih voda. Bog je

stovrio čvrsti sloj, svod nebeski i na taj način odijelio vode od voda. U svodu se nalaze vode koju se ljudima prikazuju u obliku snijega, kiše, rose, magle. Ispod svoda su vode koje su sačuvane u morima i oceanima.

Bog odjeljuje kopno od voda i stvara biljni svijet (treći dan)

I reče Bog: „Vode pod nebom neka se skupe na jedno mjesto i neka se pokaže kopno!“ I bi tako. Kopno prozva Bog zemlja, a skupljene vode mora. I vidje Bog da je dobro.

I reče Bog: „Neka proklija zemlja zelenilom- travom sjemenitom, stablima plodonosnim koja, svako prema svojoj vrsti, na zemlji donose plod što u sebi nosi svoje sjeme.“ I bi tako. (Post 1, 9-11)

Bog Stvoritelj odjeljuje kopno od mora i oceana. Taj stvarateljski čin bio je nužan kako bi učinio Zemlju sposobnom za nastanjivanje života na njoj. Budući da je zemlja sada osušena i oslobođena od vode, bila je sposobna primiti u sebe mnogobrojna sjemena biljaka koja je Stvoritelj u nju zasadio. Nakon stvaranja biljnoga svijeta, Zemlja je pretvorena u prekrasan biljni vrt koji je vrvio zelenilom i bojama.

I nikne iz zemlje zelena trava što se sjemeni, svaka prema svojoj vrsti i stabla koja rode plodovima što u sebi nose svoje sjeme, svako prema svojoj vrsti. (Post 1, 12)

Stvaranjem biljnog svijeta, završen je prvi opis stvaranja kojim je Stvoritelj uredio kaotično stanje koje je vladalo Zemljom. Razlučio je dan od noći, odijelio vode od voda i stvorio kopno. Zanimljivo je za primjetiti da je Stvoritelj Bog prva dva dana stvaranja napravio po jedno djelo (svjetlo i svod), a treći je dan napravio dvostruko djelo: more s oceanima i kopno sa zelenilom.

Ovakvu Božju stvaralačku djelatnost opisanu u ova prva tri dana nazivljemo djelo raščlanjivanja ili odjeljivanja, kojim je Gospodin Bog iz kaosa stvorio kozmos. (Rebić; 1996: 60)

Bog stvara sunce, mjesec i zvijezde (četvrti dan)

I reče Bog: „Neka budu svjetlila na svodu nebeskom da luče dan od noći da budu znaci blagdanima, danima i godinama, i neka svjetle na svodu nebeskom i rasyjetljuju zemlju.“ I bi tako. I načini Bog dva velika svjetlila- veće da vlada danom,

manje da vlada noću- i zvijezde. I Bog ih postavi na svod nebeski da rasvjetljuju zemlju da vladaju danom i noću i da rastavljaju svjetlost od tame. I vidje Bog da je dobro.

(Post 1, 14-19)

Nakon tri dana stvaranja, zemlja je bila uređena, ali na njoj nije bilo stanovnika. Prvi stanovnici svemira bili su Sunce, Mjesec i zvijezde. Navedeni odlomak Knjige postanka daje naslutiti koliko je biblijskom piscu bilo bitno otkloniti svaki tračak mita; sunce i mjesec ne naziva njihovim vlastitim imenima, nego ih naziva svjetlila. (Šemeš, Šamšun i Sin nazivi su boga Sunca i boga Mjeseca- (Rebić; 1996: 60))

Po pisanju biblijskoga pisca, vidljivo je da sunce i mjesec ne smatra bogovima, nego samo Božjim stvorenjima koji su u službi čovjeka, jedan da određuje dan, drugi da određuje noć. Kako bi se takav stav pisca bolje shvatio, treba uzeti u obzir da su se Izraelci snažno borili protiv kulta štovanja mjeseca, sunca i zvijezda pa je onda razumljivo da pisac jasno razgraničuje ulogu nebeskih tjela na „službu čovjeku“. Pisac razlikuje *veliko svjetlilo* - Sunce, od *malog svjetlila* – Mjeseca, upravo zbog količine svjetlosti koju daju Zemlji.

Bog stvara ribe i ptice (peti dan)

I reče Bog: „Nek povrvi vodom vrevu živih stvorova, i ptice nek polete nad zemljom, svodom nebeskim.“ I bi tako. Stvori Bog morske grdosije i svakovrsne žive stvorove što mile i vrve vodom i ptice krilate svake vrste. I vidje Bog da je dobro.

(Post 1, 20-21)

Zemlja još nema stanovnika, a Bog, želeći da sve vrvi životom, petoga dana stvara živa bića. Svod nebeski puni raznim pticama, vode puni ribama svakakvih vrsta i veličina. Petoga dana biblijski pisac uvodi novost; prvi puta Bog blagoslivlja stvorena bića i govori im da se *plode i množe i napune Zemlju!*

Morske grdosije treba posebno primjetiti jer je Kanaancima to bila zlokobna riječ koja je odražavala sile kaosa što su se u početku protivile Baalu. Iako taj naziv „morske grdosije“ u ondašnjem shvaćanju simbolizira Božjeg neprijatelja; ipak ne ostavlja sumnju da su i najstrašnija i najužasnija stvorenja proizvod dobre Božje ruke. (usp. s Kidner; 1990: 51) Značajna je u ovom kontekstu stvaranja živih bića upotreba glagola *bara'*: osim u naslovu (Post 1,1) upotrebljava pisac ovaj glagol još za stvaranje čovjeka i žene (Post 1,27). Stvaranje prvih živih bića i prvih ljudi opisano je dakle posebnim glagolom kojim je istaknut bliži i prisniji odnos Stvoritelja prema svojem stvorenju. (Rebić; 1996: 62)

Bog stvara kopnene životinje i čovjeka

I reče Bog: „Neka zemlja izvede živa bića, svako prema svojoj vrsti: stoku gmizavce i zvjerad svake vrste.“ I vidje Bog da je dobro. I reče Bog: „Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci –svoj zemlji- i svim gmizavcima što puze po zemlji.“ (Post 1, 24-25)

Petoga dana ponavlja se isto što i trećega dana: Bog stvara dvostruko djelo. Najprije će stvoriti kopnene životinje svih vrsta, a potom čovjeka. Stvorene su tri skupine životinja: poljske životinje, divljač i stoka. Takva je podjela od strane biblijskoga pisca zanimljiva ako se promatra na sljedeći način: poljske životinje nisu mile čovjeku, štoviše, gade mu se; divljač se boji čovjeka, plaha je i bježi; stoka služi mu. Upravo ovakve podjele i klasifikacije stil su biblijskoga pisca koji voli do detalja razdijeliti ono što se razdijeliti da. U recima gdje je opisano ovo stvaranje, biblijski pisac ne koristi glagol *bara'*, niti spominje Božji blagoslov: vjerojatno da je prijašnji blagoslov dan pticama i morskim stvorenjima vrijedio i za ove Božje stvorove.

Posebna se pažnja posvećuje Božjem stvaranju čovjeka.

Izvještaj o stvaranju čovjeka hvalospjev je o čovjeku, poema njegovu dostojanstvu, pjesma ljudske obitelji, ljudske kulture i napretka. (Tomić; 1977: 73)

Čovjek je kruna stvaranja, najsavršenije biće jer je načinjeno na Božju sliku. Prvi puta u stvaranju čovjeka, Bog koristi množinu: *Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična...* (Post 1, 26)

Ostavljen je dojam da se Bog u stvaranju čovjeka savjetuje s ostalim stanovnicima svoga nebeskoga dvora kada kaže: „*Načinimo*“. Pisac želi reći kako je čovjek stvaran s ljubavlju, kao zadnji Božji stvor u kojega je položio svu svoju ljubav. Neka druga tumačenja glagola „*načinimo*“ govore da je takav oblik rezultat ostataka mnogoboštva, a katolički tumači Biblije vide u tome temelje nauke o Presvetom Trojstvu. Protiv onih koji smatraju takav oblik ostatkom mnogoboštva stoji činjenica da glagol načiniti- 'asa uvijek stoji u jednini, a protiv onih koji smatraju da je taj oblik temelj nauke o Presvetom Trojstvu stoji cijeli Stari Zavjet jer se tamo govori uvijek o jednom i jedincatom Bogu bez ikakvih podjela. (usp. s Rebić; 1996: 62, 63)

Čovjek (*'adam*) u izraelskom jeziku je uvijek u jednini, nema množine, tako da se može prevesti i kao čovječanstvo, ljudi, a ne samo kao čovjek. Budući da biblijski pisac nema nikavih znanstvenih ambicija, ni ne ulazi u problem jednine i množine riječi čovjek.

On želi da iz njegovog teksta bude jasna poruka da je Bog stvoritelj svih ljudi i cijeloga svijeta. U staroistočnjačkim je mitologijama prisutna misao da su bogovi stvorili više parova ljudi odjednom, no biblijski pisac počinje opis stvaranja vjerujući u samo jednoga Boga pa na isti način prikazuje stvaranje samo jednog čovjeka. (usp. s Rebić; 1996: 64)

Pisac opisuje djelo stvaranja u prilično suhom i prozaičnom stilu, no prilikom opisa stvaranja čovjeka, napušta takav stil i njegovo opisivanje dobiva drugačiju dimenziju. Postaje puno zanosa i opisa dostojanstva čovjeka. (usp. s Tomić; 1977: 75)

Na svoju sliku stvori Bog čovjeka- na sliku Božju on ga stvori...(Post 1, 27)

S obzirom na značenje riječi ha 'adam mišljenja se razilaze: Josip Flavije smatra da riječ 'adam dolazi od korijena 'dm što znači biti crven. (Rebić; 1996: 64) Feničani su u svom jeziku imali riječ *adam* što u prijevodu znači *sluga, rob, vazal*. Takav bi prijevod riječi adam mogao odgovarati Božjem odnosu prema čovjeku. Čovjek je Božji vazal, sluga. Izraelci imaju riječ '*adamah* (zemlja) pa je najvjerojatnije, kako se slaže većina biblijskih tumača, da bi se značenja imena prvog stvorenog čovjeka tumačilo kao *zemaljski, čovjek stvoren od zemlje*.

Na svoju sliku, sebi slična (hebr. *becalmenu kidmutenu*). Ideja o sličnosti čovjeka s Bogom često se provlači kroz psalme i Stari Zavjet. Izraz „*celem*“ označava neki plastični predložak, otisak. Izraz „*demûth*“ znači oblik, izgled, sličnost te poblizje opisuje „*celem*“ ističući da se ne radi o potpunoj identičnosti Boga i čovjeka, nego samo o sličnosti. (usp. s Rebić; 1996: 64)

Postojala je bojazan da bi se kroz stoljeća kada se Biblija prevodila i redigirala, mogla pojaviti kriva shvaćanja prijevoda riječi „*celem*“, biblijski je pisac upotrijebio riječ „*demûth*“ te time dodatno naglasio da se ne radi o identičnosti čovjeka s Bogom, nego samo o sličnosti. U babilonskim mitovima čovjek je nastao od krvi ubijenog boga Quingu. Suprotno babilonskim mitologijama, biblijski pisac ističe da čovjek nije rođen od Boga, nego je stvoren od Boga.

Tumači različito tumače u čemu se to sastoji sličnost čovjekova s Bogom: neki tu sličnost vide u ispravnom hodu, drugi u različitom izgledu čovjeka od izgleda životinja, drugi opet u besmrtnoj duši ili u čovjekovim duhovnim sposobnostima. (Rebić; 1996: 65)

Čovjekova vlast nad njemu nižim bićima

I blagoslovi ih Bog i reče im: „Plodite se i množite i napunite zemlju i sebi je podložite! (Post 1, 28)

Nakon što ga je stvorio, Bog blagoslivlje čovjeka baš kao što je blagoslovio ribe i ptice, prva stvorena živa bića. Daje mu zapovijed kakvu je dao i ribama i pticama: *Rastite i množite se i napunite zemlju!* (Post 1, 28)

Bog stvara sve zbog čovjeka, a to je vidljivo u ovim recima:

Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci- svoj zemlji- i svim gmizavcima što puze po zemlji! (Post 1, 26)

Čovjekova moć rađanja i razmnožavanja više je sličnost s ostalim živim bićima na zemlji nego s Bogom, ali zato ono u čemu je čovjek najbliži Bogu je besmrtna duša, razum i slobodna volja.

Ovdje dolazi do izražaja borba biblijskog pisca protiv kanaanskog kulta sakralne prostitucije u kojem se slavilo otajstvo rađanja (spolno spajanje čovjeka s bogovima pomoću drvenih i drugih kipova) u nadi da će se tako postići blagoslov, plodnost i sličnost s božanstvom. Takav kult prostitucije oštro su napadali već najstariji proroci Hošea, Amos i Izajia i nazivali ga bludom. (Rebić; 1996: 65)

U Božjoj zapovijedi da vlada svijetom, može se iščitati čovjekova sličnost s Bogom. Bog je sve savršeno stvorio i ostavio, *slici svojoj*, čovjeku da time vlada i upravlja. Bog je ostavio svijet nekako nedovršen, a čovjeku je dužnost da ga dovršava, da bude Božji suradnik na zemlji. On svojim sposobnostima uma i srca mora ponirati u tajnu prirode, otkrivati njezine sile i njima se koristiti. On svojim radom mora nastaviti Božje djelo stvaranja. (Tomić; 1977: 80)

Muško i žensko stvori ih (hebr. zakar unekebah)

Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih. (Post 1, 27)

Pisac koristi isti izraz za spolno diferenciranje čovjeka kao i za životinju, *zakar unekebah*. Ne želi time reći da je čovjek kao spolno diferencirano biće sličan Bogu, kao da bi kod Boga i bilo ikakve takve podjele kako su to zastupali mnogi narodi u svojim mitovima, nego on želi time naglasiti da je žena, baš poput muškarca, savršena slika Božja. (usp. s Rebić; 1996: 66)

Bog daje ljudima za hranu zeleno bilje

I doda Bog: „Evo, dajem vam sve bilje što se sejmeni, po svoj zemlji i sva stabla plodonosna što u sebi nose svoje sjeme: neka vam bude za hranu!“ (Post 1,29)

Bog daje ljudima za hranu zeleno bilje, dakle, povrće, a ne običnu travu, zelenje kao životinjama.

Time je opisano iskonsko idealno stanje ljudi u raji zemaljskom: ljudi i životinje hrane se biljkama i voćem. S takvim idealnim stanjem nije moglo biti spojeno ubijanje životinja i uživanje njihova mesa: životinje i ljudi žive u raji zemaljskome u savršenom skladu. (Rebić; 1996: 66)

I bijaše veoma dobro

I vidje Bog sve što je učinio, i bijaše veoma dobro. (Post 1, 31)

Svemir i sve što je stvoreno proizašlo je iz Božje stvaralačke moći. Svako će stvorenje ostvarivati svoju svrhu na zemlji.

Pisac kod svakoga dijela stvaranja piše: „Vidje Bog da je dobro.“ Ne predstavlja mu nikakav zamor ponoviti to čak sedam puta. Kada je opisao stvaranje čovjeka, napisao je: „I bijaše veoma dobro.“ Čovjekovo stvaranje bijaše **veoma** dobro. Biblijski će pisac time dodatno naglasiti koliko je čovjek najbitniji dio stvaranja, *slika Božja*, kruna stvaranja.

Zaključak i posveta sedmoga dana

Tako bude dovršeno nebo i zemlja sa svom svojom vojskom. I sedmoga dana Bog dovrši svoje djelo koje učini. I počinu u sedmi dan od svega djela koje učini. I blagoslovi Bog sedmi dan i posveti jer u tah dan počinu od svega djela svoga koje učini. (Post 2, 1-4a)

Prvi retci drugog poglavlja Knjige postanka zaključak su Božjeg stvaranja. Te je retke biblijski pisac napisao na temelju svoga viđenja sklapanja Saveza Izraelaca s Bogom, kada je obdržavanje Šabata predstavljalo uz obrezanje glavni znak Saveza. Ovim opisom pisac želi dokazati božansko podrijetlo židovskog tjedna odnosno *šabata*. Nakon šestodnevnog stvaranja svijeta, Bog sedmoga dana počiva, odmara. (usp. s Rebić; 1996: 67) Sedmi dan Bog završava svoje stvaralačko djelo i uspostavlja mir, počinak povezan s dovršenjem stvaranja: isti dan Bog dovršuje i počiva. Biblijski pisac nije upotrijebio obrazac koji je inače upotrijebio za svaki dan *i bi večer, i bi jutro*. Sedmi dan je nezaključen i otvoren za svu budućnost. (Rebić; 1996: 67)

5. PODRIJETLO BIBLIJSKOG NAUKA O STVARANJU

Iz do sada rečenog jasno je da je prvo poglavlje Knjige postanka plod duboke meditacije biblijskog pisca koji je želio svome narodu, u svjetlu Božje objave, odgovoriti na najvažnija pitanja čovjekove sudbine: podrijetlo svijeta i čovjeka, grijeh, trpljenje, smrt i slično. (Rebić; 1996: 83)

Riječi ove objave imaju izvorište u određenom podneblju i vremenu, ali vrijedi za svo čovječanstvo. Posebnost i valjanost ovakvog opisa stvaranja je bogonadahnuće. Ono govori da je Bog ljudskog autora nadahnjivao, pratio i poticao pri pisanju. (usp. s Hohnjec; 2001: 31) Knjiga postanka je plod stoljetne izraelske predaje i isto tako djelo svećeničke škole koja je djelovala na izraelskom području. Pisac je ranije predaje i vjerovanja skupio, osuvremenio jezikom i pismom, prenio u književni oblik koji je bio blizak njegovim suvremenicima te napisao istinu o Bogu, stvaranju svijeta i čovjeka.

Pisac je pritom postupao kao dramaturg koji vremenski međusobno udaljene epohe spaja u historijsko- logičnu cjelinu i stvara dramu koja u tri, četiri ili čak sedam činova pokazuje povijest koja se inače u stvarnosti odvijala tisućljećima. (Rebić; 1996: 84) Nije imao namjeru pružiti astrološku, astronomsku, geološku ili paleontološku sliku stvaranja svijeta, nego je na umu imao prikazati kako je velika bila ljubav Boga prema čovjeku stvorivši mu tako savršen svijet. Zanimljiva je i nadasve pohvalna umješnost pisca koji je u ono vrijeme napisao djelo i „odjenuo“ ga u moderno ruho koje je i danas popularno u mnogim kulturama i civilizacijama.

Mnoge je podatke biblijski pisac crpio i iz profane literature svojeg vremena, kao iz babilonskog epa Enuma eliš i iz epa o Gilgamešu, koji su bili u to vrijeme općenito poznati Izraelcima. (Rebić; 1996: 84)

To što postoji sličnost između *Post 1* i nekih staroistočnjačkih mitova ne smije biti kamen spoticanja jer se u Knjizi postanka navodi kako je Abrahamova domovina bila kolijevka babilonske kulture (Post 11, 28; 12, 1-6) Isto tako, Palestina je bila sjecište mnogih velikih kultura Egipta, Babilonije, Asirije, Grčke... Neki tumači Biblije tvrde da bi veći problem bio kada između Biblije i ostalih staroistočnjačkih literatura ne bi bilo nikakvih dodirnih točaka. Biblijski je izvještaj o stvaranju svijeta u mnogočemu različit od izvještaja drugih kultura. On je ozbiljan, dosljedan, objektivan, prirodan, dok su drugi izvještaji puni fantastičnih, primitivnih i infantilnih prikaza bogova i njihova rađanja. Staroistočni su prikazi prvenstveno *teogonije* (nastanak bogova) i kao takve vrelo mnogoboštva na starom Istoku. Biblija se

priklanja strogom monoteizmu ističući uvijek da ona ima objavljenu religiju i je njen Bog jedini, osobni i pravi Bog. (usp. s Rebić; 1996: 85)

Prva glava Knjige postanka misionarska je, prikriivena, ali jasna osuda kanaanskih kultova, štovanja „vojske nebeske“, kulta životinja... Sveti pisac ispovijeda u njoj svoju vjeru i vjeru svoga naroda. (Tomić; 1977: 92)

6. KNJIGA POSTANKA I ZNANOST

Biblijska predodžba o svemiru, svijetu i čovjeku te njezin opis stvaranja svijeta i čovjeka bijahu kroz vjekove sveta stvar, u koju se nitko nije usudio dirati. Ne samo obični vjernici nego su i učenjaci vjekovima, sve do osamnaestoga stoljeća, uzimali biblijski opis stvaranja svijeta i čovjeka kao svoj nazor na svijet i čovjeka. (Rebić; 1996: 92)

Moderno razdoblje u tumačenjima Biblije započelo je u 17. stoljeću, oko 1650. godine. Ustaljeni način proučavanja bio je dogmatski i teološki. Do tada su biblijski spisi gledani kao reportaža o događajima koji su bili neovisni o kulturnoj i povijesnoj sredini svoga vremena, ali od 1650. godine nove intelektualne struje bile su dovoljno snažne da su utjecale na promjenu u proučavanju Biblije. (usp. s Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta; 1980: 15)

Najistaknutiji problemi oko tumačenja Biblije nastaju 1859. objavljivanjem Darwinovog djela *Porijeklo vrsta*. Znanstvenicu su znali da biblijski izvještaj o stvaranju svijeta i čovjeka ukazuje na svojevrstu naivnost religioznog vjerovanja, dok su s druge strane gorljivi vjernici tvrdili kako su priče o stvaranju samo nedostatan znanstveni prikaz stvarnosti. (usp. s Drane; 2009: 235)

U nekim se kršćanskim krugovima podrazumijevalo da je biblijski izvještaj o stvaranju ujedno i znanstveni prikaz stvaranja svijeta. Takav je stav nedvojbeno doveo do velikog rascijepa između Staroga zavjeta i znanstvenih otkrića. Zanimljiv je podatak da su raniji naraštaji biblijskih stručnjaka bili manje skloni vjerovati da je izvještaj o stvaranju znanstven. Takve tendencije novijeg su datuma, a poznat je podatak da su znanstvanici u 16. st. držali nemogućim da postoje vode iznad neba na način kako se to sugerira u Post 1, 6-7. John Calvin, protestant, tvrdio je da biblijski izvještaj ne može biti znanstven jer bi se takvo mišljenje protivilo zdravom razumu. Napisao je da svaki onaj koji u tom izvještaju traži astronomiju ili neka druga teško shvatljiva dostignuća, da tu nema što tražiti. Jasno je ustvrdio da čitanje Staroga zavjeta kao znanstvenoga članka u svakom smislu umanjuje njegovu vrijednost i iskrivljuje njegovu poruku. (usp. s Drane; 2009: 235)

Međutim, ova je borba protiv Biblije bila plodonosna i za znanost i za Bibliju i iznad svega, za crkveno učiteljstvo: raščistili su se mnogi pojmovi, Biblija je postala predmet ozbiljnih studija i detaljnih analiza i jednih i drugih. (Rebić; 1996: 93)

Biblijska je znanost u toj borbi naučila dosta: najbitnije je da je naučila da je Božja riječ uvjetovana vremenom, kulturom i jezikom te da se može prilagoditi svakom narodu, kulturi i

jeziku. Biblijski je prikaz stvaranja svijeta nastao u staroistočnjačkoj sredini i ondašnjim je ljudima odgovaralo to što je bilo napisano, dok nama, ljudima 21. stoljeća, pripadnicima drugačije kulture i drugačije sredine više ne odgovara.

Riječ je Božja, sadržana u tom opisu, spremna prilagoditi se i ovoj našoj kulturi, ovom našem vremenu, ovoj našoj terminologiji... Dužnost je teologa da taj posao obavi vjerno, kako ga je vjerno i uspješno obavio prije mnogo stoljeća biblijski pisac svećeničke predaje za svoj narod, za svoje vrijeme i za svoju kulturu. Time se objavljene istine neće promijeniti, jer su one vječne, niti će se okrnjiti, nego će se samo prilagoditi novoj sredini. (Rebić; 1996: 93)

Razne zablude u tumačenjima Knjige postanka mogu nastati samo kod teologa koji ne poštuju zakon Božje objave, nego Božju objavu sputava stavljajući ju u svoje sustave koje onda nameće drugima, ljudima drugačijih kultura, mentaliteta... Tumač Biblije koji ne razumije i ne poznaje mjesto, vrijeme i razne okolnosti pod kojima se Bog objavio, ne može ispravno ni shvatiti njenu poruku. Da bi se shvatila poruka koja se krije iza redaka izvještaja o stvaranju, potrebno je uzeti u obzir puno čimbenika. Biblijski prikaz nastanka svijeta nije proročko gledanje unatrag, nego prikaz izraelske vjereu jednog Boga koji je sve iz ničega stvorio. Prema tome, besmisleno je da se slika svijeta kakva je opisana u Bibliji pomiri s rezultatima moderne znanosti. Danas se zna što govori znanost, a što religija. (usp. s Rebić; 1996: 94)

7. MODELI TUMAČENJA ŠESTODNEVLJA

Bezbrojne pretpostavke i ideje javljale su se oko značenja *dana* u *Post 1*. Izvještaj o stvaranju u razmaku od šest dana (grč. heksameron) ima različitih tumačenja.

1) *Doslovno tumačenje heksamerona*- svijet je prema ovom tumačenju stvoren u roku od šest dana. Svaki je dan trajao 24 sata.

2) *Teorija usklađivanja (konkordantizam)*- pristaše ovog tumačenja pokušavaju dovesti stvaranje svijeta u vezu s prirodnim znanostima. Dan vide kao neodređeno vrijeme, a ne dan od 24 sata. Prema njima biblijski je pisac u svome prikazu stvaranja opisao vremenska razdoblja u kojima je nastajao i razvijao se svemir. Neki su otišli tako daleko da su šest dana stvaranja doveli u vezu sa šest geoloških razdoblja.

3) *Idealne teorije*- tumače šest dana stvaranja kao šest idealnih dana, šest idealnih trenutaka Božje djelatnosti u svijetu. Šest dana stvaranja jesu Adamova viđenja: Adamu je Bog pokazao stvaranje svijeta pa je on to prenio svom potomstvu. Pristaše ovog tumačenja se nisu pitali je li moguće da se viđenje jednog čovjeka može očuvati kroz tolike godine prenoseći se isključivo s koljena na koljeno.

4) *Mitsko tumačenje*- prema njemu je biblijski pisac preuzeo stare istočnjačke mitove, obradio ih i u njih utkao istine objavljene izraelske religije. Gore spomenute teorije naglašavaju nadnaravni karakter opisa stvaranja, ova teorija je tretirala biblijski prikaz nastanka svijeta kao dio staroistočnjačke književnosti.

5) *Proročko tumačenje*- biblijski prikaz stvaranja svijeta neki tumače i kao proročko viđenje. Iako proroci uvijek imaju viđenja budućnosti, pisac je imao pogled u prošlost gdje mu je bilo dano vidjeti Božje stvaranje svijeta.

6) *Biblijsko-teološko shvaćanje*- biblijski je pisac stvaranje svijeta prikazao kao uvod u povijest spasenja, polazeći od činjenice Boga Spasitelja zaključio je na činjenicu Boga Spasitelja. Ovakav prikaz stvaranja svijeta rezultat je predodžbi koje su bile aktualne u vrijeme u kojem je izvještaj i pisan. (13. st. pr. Kr) (usp. s Rebić; 1996: 94,95)

Katolička je Crkva oduvijek bila osjetljiva na pojavljivanje raznih polemika oko tumačenja Biblije. Papa Ivan Pavao II. održao je znamenit govor 1993. godine povodom stote obljetnice enciklike Leona XIII., „Providentissimus Deus“ i pedesetu obljetnicu enciklike Pija XII.,

„Divino afflante Spiritu“. Obje su bile posvećene biblijskim istraživanjima. Papa u svom govoru navodi kako je pravilno tumačenje Svetoga Pisma od velike važnosti za svakoga vjernika.

Način na koji su biblijski tekstovi interpretirani, za ljude današnjice ima izravne posljedice na njihov osobni i zajednički odnos prema Bogu, a tijesno je povezan i s poslanjem Crkve. Riječ je o životnom pitanju koje zaslužuje svu pozornost. (Dokument Papinske biblijske komisije; 1995: 8)

Uočavaju se bitne razlike dviju enciklika, iako i jedna i druga nastoje odgovoriti na napade na katoličku interpretaciju Biblije. „Providentissimus Deus“ posebno je željela zaštititi katoličko tumačenje Biblije od napada racionalističke znanosti, a s druge strane „Divino afflante Spiritu“ nastojala je obraniti katoličku interpretaciju od napada koji su se suprostavljali korištenju znanosti od strane egzegeta, hoteći tako nametnuti ne-znanstvenu, tzv. „duhovnu“ interpretaciju Svetog Pisma. Takva radikalna promjena u enciklikama bila je uvjetovana okolnostima. „Providentissimus Deus“ se pojavila u vremenu koj je bilo obilježeno velikim polemikama protiv vjere Crkve. Liberalna egzegeza dala je *vjetar u leđa* takvim polemikama jer je koristila sve znanstvene izvore, od tekstualne kritike do geologije, arheologije, filologije, literarne kritke...

S druge strane, „Divino afflante Spiritu“, objavljena je ubrzo nakon pojavljivanja nove polemike, aktualne posebice u Italiji, gdje se pojavio anonimni pamflet koji je u naslovu sadržavao riječi: velika opasnost za Crkvu, kritički osvrt na tumačenje Biblije, pogubna zastranjenja i zablude.

(usp. s Dokument Papinske biblijske komisije; 1995: 9,10)

Crkveno je učiteljstvo odmah nastojalo reagirati vrlo značajno, ne držeći se čvrsto obrambenog stava, ulazili su u srž problema te tako pokazali snažnu i nepokolebljivu vjeru Crkve.

8. KNJIŽEVNA VRSTA ŠESTODNEVLJA

Pisac prikazuje stvaranje na ritmičan, shematski i simetrički način. Iako izgleda kao pjesma, nije pjesma u strogom smislu riječi. Nema osnovnih pjesničkih osobina: lirskog poleta, bujne mašte, snažnih slika, metafora...

Bog nije prikazan na ljudski način, osim na mjestima gdje je bilo nužno da se ljudskim jezikom izrazi neizrecivo Božje djelovanje, kao: „reče“, „vidje“, „prozva“. Time pisac želi poručiti da nema namjeru pisati mit, bajku ili priču, nego stvarnu i istinitu, spasenjsku istinu. Svaka je riječ, svaka slika dobro promišljena i stavljena na njoj odgovarajuće mjesto unutar opisa. (usp. s Tomić; 1977: 62)

8.1 Shema stvaranja

Osam djela stvaranja razdijeljeno je shematski u šest dana. Svaki dan po jedno djelo stvaranja, samo su treći i šesti dan imali po dva djela stvaranja. Da je to pjesma, svaki dan sačinjavao bi jednu kiticu; treća i šesta kitica imale bi i po dvije polukitice. Svaka kitica završava refrenom: „Tako bude večer, pa jutro“ (Tomić; 1977: 62, 63)

Ovakvom shemom, pisac želi naglasiti da ne donosi znanstveni ili objektivni prikaz stvaranja, nego želi istinu o stvaranju prikazati umjetnički.

8.2 Ritam stvaranja

Djelo stvaranja izraženo je ritmički, formulama koje se vraćaju po određenom ritmu. Susrećemo sedam formula:

- a) uvodna formula: „Tada reče Bog“
- b) zapovijed: „Neka bude“
- c) izvršenje zapovijedi: „I bi tako“
- d) opisivanje: „I podijeli...“
- e) blagoslov ili imenovanje: „I blagoslovi...“ ili „I prozva...“
- f) pohvala: „I vidje da je dobro“
- g) zaključak: „Tako bude večer pa jutro“. (Tomić; 1977: 63)

8.3 Antropomorfizmi i antropopatizmi

U religioznoj i profanoj literaturi svih kultura opća je pojava pripisivati ljudske crte i ljudsko ponašanje neljudskim bićima. Tako su i Izraelci Bogu pripisivali ljudske crte: Bog Jahve ima lice, oči, uši, usta, nosnice, ruke, noge... (antropomorfizmi). On govori, sluša, smije se, piše, hoda... Osjeća ushićenje, radost, srdžbu, mržnju, ljubav, gnušanje, žalost, sućut (antropopatizmi). (Rebić; 1996: 15)

Nemoguće je da čovjek ne misli o Bogu pa je isto tako sasvim uobičajeno da ga zamišlja s ljudskim osobinama. Upravo zato čovjek se služi antropomorfizmima kako bi bolje doživio Boga, kojeg ne može iskustveno doživjeti. Ljudskim je govorom nemoguće izreći neizrecivu stvarnost Boga. Upravo je antropomorfan način govora o Bogu način da se istakne njegova osobnost, volja, ljubav, njegov osobni odnos prema čovjeku. (usp. s Rebić; 1996: 15)

Knjiga postanka također donosi retke iz kojih se vidi kako Bog ima oči, usta, ruke.

Oči: „*I vidje Bog sve što je učinio...*“ Post 1, 31

Usta: „*I reče Bog...*“ Post 1, 11

Ruke: „*Načinimo čovjeka...*“ Post 1, 26

9. MOGUĆA TUMAČENJA SEDAM DANA STVARANJA

Naziv poglavlja, kao i podpoglavljia preuzeti su iz knjige Garyja Greenberga: *101 biblijski mit*. Slijedi prikaz biblijskog teksta te mogućeg tumačenja koje autor nudi.

U početku sve je bilo pusto i prazno

U početku stvori Bog nebo i zemlju. Zemlja bijaše pusta i prazna; tama se prostirala nad bezdanima, i Duh Božji lebdio je nad vodama. (Post 1, 1-2)

Za opis stanja svijeta prije početka stvaranja, Postanak se služi predodžbom o stvaranju iz Heliopolisa. U priči su izostavljena četiri muška božanstva, ali su njihove bitne osobine zadržane. Prve dvije rečenice Postanka opisuju stanje svijeta prije nego što je Bog počeo stvarati. U početku, piše, Bog stvara nebo i zemlju, ali već u nešto kasnijim retcima saznajemo da su u toj početnoj fazi nebo i zemlja bili u „bezdanima“, čekajući da ih se pretvori u njihovo današanje stanje.

Bog je počeo stvaranje izgovorenom riječju

I reče Bog... (Post 1, 3)

Početak stvaranja izgovorenom riječju potječe iz egipatskih mitova o stvaranju. Biblijski izvještaj o stvaranju započinje Božjom zapovijedi da se pojavi svjetlost. U mitovima Mezopotamije o stvaranju svijeta ne spominje se stvaranje koje je na nečiju zapovijed, no Egipćanima je stvaranje po zapovijedi jako bitno.

Stvaranje je započelo pojavom svjetlosti

Neka bude svjetlost! I bi svjetlost. (Post 1, 3)

Počinjući proces stvaranja pojavom svjetlosti, Postanak slijedi tebansko učenje o stvaranju. U Postanku, Božja riječ, tj. zapovijed, uzrok je pojavljivanja svjetlosti. To je događaj koji označuje početak procesa stvaranja. Isti slijed javlja se u brojnim egipatskim mitovima. Izvorno, svjetlost koja je nastala svojstvena je u egipatskim mitovima bogu Atumu, ali je biblijski pisac uklonio izvorno pozivanje na to božanstvo i jednostavno, u Knjizi postanka opisao pojavu svjetlosti kao rezultat Božje zapovijedi.

Bog je prvoga dana rastavio svjetlost od tame

I vidje Bog da je svjetlost dobra; i rastavi Bog svjetlost od tame. Svjetlost prozva Bog dan, a tamu prozva noć. Tako bude večer pa jutro- dan prvi. (Post 1, 4-5)

I načini Bog dva velika svjetlila- veće da vlada danom, manje da vlada noću- i zvijezde. I Bog ih postavi na svod nebeski da rasvjetljuju zemlju, da vladaju danom i noću i da rastavljaju svjetlost od tame. I vidje Bog da je dobro. Tako bude večer, pa jutro- dan četvrti. (Post 1, 16-19)

U Postanku nalazimo dvije proturječne priče o tome kako je i zašto svjetlo bilo rastavljeno od tame. Nakon pojavljivanja prve svjetlosti prvoga dana stvaranja, u Postanku se kaže da je Bog rastavio svjetlost od tame i svjetlost nazvao „dan“, a tamu „noć“. Zbunjuje priroda svjetlosti koja se pojavljuje toga prvoga dana. Sunce, Mjesec i zvijezde u Postanku se pojavljuju tek četvrtoga dana. Do svojevrsne zbrke je došlo jer se prva priča događa prije stvaranja Sunca i Mjeseca, a kasniji se biblijski redaktori više nisu mogli sjetiti zašto se u izvornoj egipatskoj priči dan i noć pojavljuju prije Sunca i Mjeseca. Iz toga su razloga uveli drugo rastavljanje svjetlosti nakon pojavljivanja tih dvaju nebeskih tijela.

Svod se uzdigao iz voda

I reče Bog: „Neka bude svod posred voda da dijeli vode od voda!“ I bi tako. Bog načini svod i vode pod svodom odijeli od voda nad svodom. (Post 1, 6-7)

Svod koji se izdiže iz voda je prvobitna gora egipatskoga mita. Postanak nam pokazuje da je Bog načinio da posred voda bude svod, a taj svod da je odijelio vode od vodā. U svim egipatskim mitovima o stvaranju, bog je učinio da se iz prvih voda izroni gora. Ta je gora bila vrlo čvrsta i po egipatskim vjerovanjima razdvojila je prvobitne vode iznad i vode ispod. Svod koji se uzdiže u Knjizi postanka neodvojiv je od gore što se spominje u egipatskim mitovima, a i u biblijskoj i u egipatskoj priči to će se uzdizanje dogoditi istim redosljedom u procesu stvaranja, nakon što je stvorena prva svjetlost po Božjoj zapovijedi.

Svod je prozva Bog nebo

A svod prozva Bog nebo. (Post 1, 8)

Biblijski su redaktori pogriješili poistovjetivši svod s nebom. U Postanku se opisuje samo jedan događaj koji se dogodio drugoga dana, stvaranje svoda. Neki je hebrejski pisac svod nazvao nebom. Zacijelo nije poznao egipatsku priču u kojoj je taj svod predstavljao goru koja se izdigla i odijelila vode od vodā. Izraelski pisci i redaktori su očito vjerovali da negdje

gore, na nebu mora postojati neka čvrsta površina koja pridržava nebo. Budući da su monoteisti, nisu mogli vjerovati da je svod neko drugo božanstvo neovisno od njihova, jedinoga Boga.

Bog je skupio vode na jedno mjesto

I reče Bog: „Vode pod nebom neka se skupe na jedno mjesto i neka se pokaže kopno!“ I bi tako. Kopno prozva Bog zemlja, a skupljene vode more. I vidje Bog da je dobro. (Post 1, 9-10)

Skupljene vode nazvao je Bog morem koje označava mnogostrukost voda. Problem se javlja jer su izraelski pisci, živeći u babilonskom okruženju u drugoj polovici prvoga tisućljeća prije Krista, svoje poznavanje zemljopisa primijenili na jedan ulomak koji govori o drugačijem zemljopisnom okruženju. Ljudi koji su živjeli u Mezopotamiji upoznali su mnoge zasebne važne vode: Tigris, Eufrat, Sredozemno i Crveno more, rijeku Jordan... Izraelski su pisci preuzeli dijelove egipatskog mita o stvaranju Nila, iz njega izbacili politeističke elemente i opisali treći dan stvaranja. Kao i u opisu neba, neki od izraelskih pisaca pogrešno je shvatio opis voda u egipatskom kontekstu. Konačno redigiranje Biblije bilo je jednim dijelom i u Babilonu, budući da je tamo bila preseljena izraelska elita, a Babilon kao veliko središte učenosti, imalo je snažan utjecaj na biblijske redaktore.

Zelenilo se pojavilo prije sunca

I reče Bog: „Neka proklija zemlja zelenilom-travom sjemenitom, stablima plodonosnim koja, svako prema svojoj vrsti, na zemlji donese plod što u sebi nosi svoje sjeme.“ I nikne iz zemlje zelena trava što se sjemeni, svaka prema svojoj vrsti i stabla koja rode plodovima što u sebi nose svoje sjeme, svako prema svojoj vrsti. I vidje Bog da je dobro. (Post 1, 11-12)

Treći dan u Postanku završava pojavom zelenila: trave, sjemena i plodova. To je sa znanstvenog stajališta vrlo dvojbeno jer je poznato da biljke trebaju sunčevu svjetlost kako bi opstale, a Sunce se pojavljuje tek u četvrtom danu stvaranja.

Ptice su se pojavile iz vode

I reče Bog: „Nek povrve vodom živi stvorovi i ptice krilate nek polete nad zemljom, svodom nebeskim!“ (Post 1, 20)

Petoga dana stvaranja Postanak opisuje stvaranje života u moru i ptica te kaže da su se ptice pojavile iz voda. U drugom izvještaju o stvaranju u Knjizi postanka, koja se pripisuje

jahvističkoj predaji, kaže se: Tada Jahve, Bog, načini od zemlje sve životinje u polju i sve ptice u zraku. (Post 2, 19)

Biblija daje proturječne izvještaje o događaju u čemu se ogleda oslanjanje na različite mitove i epove ondašnjih kultura. Izvješće o podrijetlu iz vode upućuje na to da je nastalo u društvu kojem je voda izvor života kao u egipatskoj mitologiji.

Bog je muškarca i ženu stvorio na svoju sliku

Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih.

(Post 1, 27)

Biblija nam donosi vjerovanje kako su muškarac i žena stvoreni na sliku Božju, ali nigdje nije pojašnjeno što znači biti stvoren na sliku Božju. U kojem je smislu čovjek slika Božja, imaju li kakve fizičke sličnosti ili se radi samo o duhovnoj sličnosti?! Čini se da ni jedna od navedenih opcija nije točna. Poznavajući ostale biblijske priče i nakon Knjige postanka, znamo se je Bog poprimio mnoga oblića; oblik gorućeg grma i oblaka. Dakle, Bog i ljudi nisu sličnog tjelesnog oblika.

Otvora se i pitanje spola: je li slika Božja bila muška ili ženska ili oboje? Iako se kaže da je stvorio čovjeka na svoju sliku, u nastavku piše „muško i žensko stvori ih“. Problem je u tome što taj prijevod netočno izražava izraelski jezik. U njihovom se jeziku ne kaže da je Bog stvorio čovjeka, kaže se da je stvorio „ha-adama“, što znači „adama“ i da je taj „adam“ stvoren kao muško i žensko. Budući da je izraelska riječ za čovjeka „iš“, s pravom se treba pitati: što je adam?

U prijevodu se drži da *adam* znači *čovjek*, no to su samo nagađanja bibličara jer su krenuli od pretpostavke da je to pravo značenje. U izraelskom jeziku zemlja je *adamah*, a Postanak će kasnije pisati kako je Bog stvorio čovjeka od zemlje pa su bibličari upravo na ovom temelju gradili svoju teoriju o prijevodu *adama* kao čovjeka.

Problem je što su Izraelci ideju o čovjeku kao slici Božjoj preuzeli iz egipatskih predaja i nastavili dalje vjerovati kao da je jedino moguće. U tom su uvjerenju ostali cijelu svoju povijest.

Šestoga dana Bog je stvorio Adama i Evu

I reče Bog: „Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična, da bude gospodar ribama morskim, pticama nebeskim i stoci-svoj zemlji- i svim gmizavcima što puze po zemlji.“ Na

svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih... I vidje Bog sve što je učinio i bijaše dobro. Tako bude večer pa jutro- dan šesti. (Post 1, 26-27, 31)

Muško i žensko stvoreni šestoga dana stvaranja nisu bili Adam i Eva. Ta priča o njihovom stvaranju pripada mitološkoj predaji koja je drugačija od predaje o sedam dana stvaranja. Bog je stvorio zelenilo, zatim nebeska tijela, život u moru i ptice, potom zvjeri, stoku i bića koja gmižu te naposljetku čovjeka i ženu. Čitatelj će, ne razmišljajući, odmah zaključiti da se radi o Adamu i Evi, no Adam i Eva pripadaju drugom izvještaju o stvaranju. Prvi se puta zajedno pojavljuju u drugom poglavlju Knjige Postanka.

Bog je čovjeku dao vlast nad stvorovima

„Načinimo čovjeka... da bude gospodar ribama morskim pticama nebeskim i stoci-svoj zemlji... Evo dajem vam sve bilje što se sjemeni po svoj zemlji i sva stabla plodonosna što u sebi nose svoje sjeme: neka vam bude za hranu!“ (Post 1, 26, 29-30)

Bog daje ljudima vlast nad živim stvorenjima, da njima gospodari, hrani se njima, da mu služe. Ti dijelovi Postanka prikazuju uzajamno dobar i prijateljski odnos Boga i ljudi. Davanje čovjeku vlast nad životom na zemlji proizlazi iz egipatskih mitova o odnosima kakve su imali njihovi bogovi s ljudima.

Bog je trećega dana stvorio zemlju

Kopno prozva Bog zemlja, a skupljene vode more. I bi tako... Tako bude večer, pa jutro- dan treći. (Post 1, 10, 13)

Prema Postanku, Bog je trećega dana stvaranja svijeta skupio prvotne vode i stvorio kopno. To kopno nazvao je „zemlja“. Već je napisano u prethodnim retcima kako je to dio egipatskog mita o stvaranju. No, dok Postanak taj događaj stvaranja smješta u treći dan, pomnim proučavanjem čitatelj uviđa da je došlo do pogreške od strane biblijskog redaktora jer se u izvornome izvješću o Postanku, taj događaj zbija drugoga dana. Osim u slučaju drugoga dana, na kraju svakoga dana stvaranja, Bog je ponovio što je učinio i zaključio „dobro je“. Izraz „I vidje Bog da je dobro“ smješta se na kraju svakoga dana kako bi se pokazalo da je djelo toga dana završeno. No ostaje pitanje zašto takve izjave nema na kraju drugoga dana i zašto treći dan ima dvije takve izjave. Izjava usred trećega dana događa se nakon što je Bog skupio vode i stvorio kopno. Druga takva izjava događa se nakon što je Bog stvorio zelenilo. Velika većina bibličara je mišljenja da je izvještaj Knjige postanka mitološkog sadržaja, ali nitko nema korisno objašnjenje zašto je biblijski pisac izostavio formulu „I vidje Bog da je dobro“

drugoga dana i zašto treći dan ima dvije takve izjave. S druge pak strane, postoje tumači koji smatraju da Bog nije uspio dovršiti sve što je naumio drugoga dana te je ostavio dio zadatka i blagoslov za sutrašnji dan. Takvi tumači vjeruju da je dan u stvaranju trajao 24 sata. Jedino rješenje ovoga problema je da su biblijski redaktori pogriješili. Čini se da je pisac smatrao logičnim da pojavljivanje kopna ide uz pojavu zelenila pa je prije vremena uveo stanku u drugome danu i događaje toga dan prenio u treći dan. Ipak, nije se usudio uvrstiti blagoslov na mjesto gdje završava drugi dan.

Prebacivanjem priče o pojavi kopna u drugi dan, riješena je nedoumica nedostajućeg blagoslova.

Bog je sedmoga dana počinio

I blagoslovi Bog sedmi dan i posveti, jer u taj dan počinu od svega djela svoga koje učini. (Post 2, 3)

Nedjeljni počinak jedno je od najsvetijih tradicija u zapadnoj civilizaciji. Ideja o danu odmora starijeg je datuma. Dokazi da je stari Izrael poštivao taj dan odmora su vrlo slabi. Biblija ne donosi nikakav zapis da su Izraelci poštivali dan odmora prije Izlaska iz Egipta. No u Ponovljenom zakonu piše da Bog nije Izraelu dao zapovijed o suboti zato što je sedmoga dana počinio, već kao opomenu da je Izrael oslobodio ropstva u Egiptu: *Sjeti se da si i ti bio rob u zemlji egipatskoj i da te odande izbavio Jahve, Bog tvoj, da držiš dan subotni.* (Pnz 5, 15)

Možda se zamisao o danu odmora rodila u Babilonu gdje su postojali „nesretni dani“ kada se nije ništa radilo niti prinosilo žrtve. Postoji mogućnost da je dan odmora preuzet i iz kanaanskih poljodjelskih predaja.

Bog je nakon stvaranja počinio

I sedmoga dana Bog dovrši svoje djelo koje učini. I počinu u sedmi dan od svega djela koje učini. (Post 2,2)

Pomnije čitanje teksta može dovesti čitatelja do pitanja: zašto se jedno božanstvo mora odmarati nakon stvaranja svijeta. A isto tako, Biblija bi morala reći da je Bog završio stvaranje šestoga dana pa je pitanje zašto kazuje da je djelo završio sedmoga dana. Čitanjem, dolazi se do zaključka da je Bog morao obaviti još neke poslove prije nego je počinio sedmoga dana. Možda postoji neko bliskoistočno vjerovanje koje je prethodilo tom uvjerenju

da su subota i dan počinka neraskidivo povezani. Jedno od mogućih izvora za takvo vjerovanje je babilonski ep o stvaranju Enuma Eliš.

Iako se u babilonskom mitu ljudi ne odmaraju s bogovima, što se od Izraelaca traži u Deset Božjih zapovijedi, izvještaj o stvaranju piše da se odmara Bog od djela koje je učinio, a ne spominje da ljudi ne trebaju raditi te da se i oni trebaju odmoriti. Zamisao o tome da se i ljudi trebaju odmarati ušla je u biblijsku tradiciju ne prije sedmoga stoljeća prije Krista. (usp. s Greenberg: 2005: 51-83)

10. ZAKLJUČAK

Biblija je najčitanija i najprevođenija knjiga na svijetu. Pjesnici i umjetnici sa svih strana svijeta u njoj su našli brojne izvore i teme za svoje stvaranje. Na isti način privukla je Biblija i mene. Knjiga postanka oduvijek me privlačila i stavljala me u nezavidan položaj kada sam si pokušavala protumačiti sedam dana stvaranja. Odlučivši se da za diplomski rad pišem temu iz Knjige postanka, nisam znala u što se upuštam. Pregršt literature „vrištalo“ je kako su biblijski pisci izmislili biblijsku povijest, kako je biblijski pisac, odnosno, više njih tijekom stoljeća redigiralo izvorni izvještaj o stvaranju, kako se izvještaj o stvaranju u velikoj većini poklapa s babilonskim epovima, egipatskim mitovima i staroistočnjačkim predajama, kako se u pomnijem čitanju mogu otkriti nepravilnosti i nedosljednosti, kako je Biblija bila napadnuta sa svih strana upravo zbog Knjige postanka i pokušaja njenog tumačenja... Najzanimljivije i najintragantnije djelo koje sam koristila za literaturu apsolutno je Djelo Garyja Greenberga: *101 biblijski mit*. Vrsni poznavatelj Biblije upustio se u dublje i najdublje proučavanje Biblije, a mene je posebice zanimalo njegovo viđenje 7 dana stvaranja. Nakon iščitavanja tih redaka, postalo mi je jasno da sedmodnevni izvještaj o stvaranju nudi mnoge nelogičnosti koje su dugo prešućivane. Baš kao što kaže Adalbert Rebić, čija mi je knjiga *Stvaranje svijeta i čovjeka* bila temelj u pisanju ovoga rada, nemoguće je promatrati i čitati prva dva poglavlja Knjige postanka bez da se uzmu u obzir brojne okolnosti poput mjesta, vremena i kulture u kojoj je nastajala. Brojna redigiranja kroz povijest nastojala su usavršiti i očuvati izvorni tekst davno napisan. Unatoč napadima koja je Biblija doživljavala, u prvom redu, zbog opisa stvaranja svijeta, nije se izgubila ona temeljna nit i čar koju je uvodni dio Knjige postanka imao. Nije biblijskom piscu bilo na umu donijeti ekstra znanstveni izvještaj o nastanku nebeskih tijela, biljaka i životinja te naposljetku čovjeka. On se silno potrudio da napravi izvještaj o stvaranju svijeta koji će veličati jedinoga Boga, Jahvu koji je, iz ljubavi prema čovjeku, sve stvorio iz ničega i sve mu podložio.

Iako je pisanje ovoga rada donijelo sa sobom neke nove činjenice, nisu mogle pokvariti onaj prvi dojam koji Knjiga postanka, tj. sedmodnevno stvaranje donosi sa sobom. Tko se ne bi divio silnoj Božjoj ljubavi kada pročita što je sve stvorio biću koje najviše voli. Knjiga postanka želi upravo to: želi da čovjek uvidi Božju veličinu i dobrotu baš kao što nam to donosi psalmist:

Gledam ti nebesa, djelo prstiju tvojih,

*mjesec i zvijezde što ih učvrsti-
pa što je čovjek da ga se spominješ,
sin čovječji te ga pohodiš?*

*Ti ga učini malo manjim od Boga,
slavom i sjajem njega okruni.
Vlast mu dade nad djelima ruku svojih,
njemu pod noge sve podloži:
ovce i svakolika goveda,
i zvjeri poljske k tome,
ptice nebeske i ribe morske,
i što god prolazi stazama morskim.*

*Jahve, Gospode naš,
divno je ime tvoje po svoj zemlji!
(Psalam 8, 2-10)*

11. POPIS LITERATURE

1. Biblija; Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.
2. Drane, John; Uvod u Stari zavjet, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2009.
3. Greenberg, Gary; 101 biblijski mit, Škorpion, Zagreb, 2005.
4. Harrington, Wilfrid; Uvod u Stari zavjet- spomen obećanja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1977.
5. Hohnjec, Nikola; Ulaz u svijet Biblije- Opći uvod u Sveto Pismo, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
6. Kidner, Derek; Postanak, Dobra vest, Novi Sad, 1990.
7. Rebić, Adalbert; Središnje teme Staroga zavjeta, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
8. Rebić, Adalbert; Stvaranje svijeta i čovjeka, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.
9. Tomić, Celestin; Prapovijest spasenja, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1977.

PRIRUČNICI:

1. Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

DOKUMENTI:

1. Tumačenje Biblije u Crkvi- Biblija i kristologija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.